

Suhteiden merkitseminen RDA-kuvailuun

RDA-verkkokoulutus 9.6.2016

Marja-Liisa Seppälä

Suhteet RDA:ssa

- **Aineiston ensisijaiset suhteet**
- **Aineistojen väliset suhteet**
- **Aineiston ja toimijoiden väliset suhteet**
- Toimijoiden väliset suhteet
- Aineiston ja aiheen välinen suhde
- Aihekäsitteiden väliset suhteet
- Muihin entiteetteihin (esim. paikkaan ja aikaan) liittyvät suhteet

Termistö

- Suhteet = viittaukset (tässä esityksessä)
- Toimijat = henkilöt, suvut ja yhteisöt (tässä esityksessä)
- Sarja-aineisto = painetut ja digitaaliset lehdet, sarjat ja päivittyvät aineistot
- Kokoomateos = kooste (tässä esityksessä)
- Kooste : edustaa tässä esityksessä ns. aggregaattiaineistoa
- Entiteetti = kuvailun kohde

Ensisijaiset viittaukset

Yksittäinen aineisto

Toisiinsa liittyvät aineistot

Ensisijaiset viittaukset RDA:ssa ja MARC 21:ssä

- Luvussa 17 määritellään mm. ydinelementit ja viittaamisen tavat
- Ydinelementit eli jokaiseen tietueeseen merkittävät viittaukset (RDA 17.3):
 - Viittaaminen teokseen
 - Viittaaminen ekspressioon, kun samaan teokseen liittyy useita ekspressioita
 - Viittaaminen koosteen (järjestyksessä) 1. teokseen

Viittaamisen tavat

- Teokseen/ekspressioon voidaan viitata käyttämällä (RDA 17.4):
 - Tunnistetta
 - Auktorisoitua hakutietoa
 - Kuvailutietojen yhdistelmää
- RDA-kuvailussa MARC 21:ssä käytetään teos/ekpressio-viittauksissa auktorisoitua hakutietoa
- Viittaaminen teokseen (ja ekspressioon) MARC 21:ssä
 - 1) Kun teoksella on vain 1 ekspressio ja manifestaation päänimeke ja teoksen nimeke ovat samat, käytetään useimmiten kenttien 100 ja 245 yhdistelmää (tai vain 245)

Viittaamisen tavat (2)

2) Kun manifestaation päänimeke ja teoksen nimeke poikkeavat toisistaan, on erillinen viittaus (kenttiin 100+240 tai 130) teokseen hyvä tehdä, esim.

100 1_ \$a Mustajoki, Pertti.

Viittaus teokseen

240 10 \$a Paahtoleipäkatastrofi

245 10 \$a Berliininmunkki ja muita kirjoituksia painonhallinnasta / \$c Pertti Mustajoki.

500 __ \$a Alkuperäinen julkaistu nimellä: Paahtoleipäkatastrofi, 2003.

3) Kun uudistettu painos sisältää sisällöllisiä muutoksia, on viitattava teokseen ja **uuteen** ekspression (kentissä 100+240/243 tai 130)

- Esimerkki jäljempänä...

Viittaamisen tavat (3)

4) Kun aineisto on kooste yhden tekijän aineistoista, on viitattava teokseen/ekspressioon (kentissä 100+240/243 tai 130):

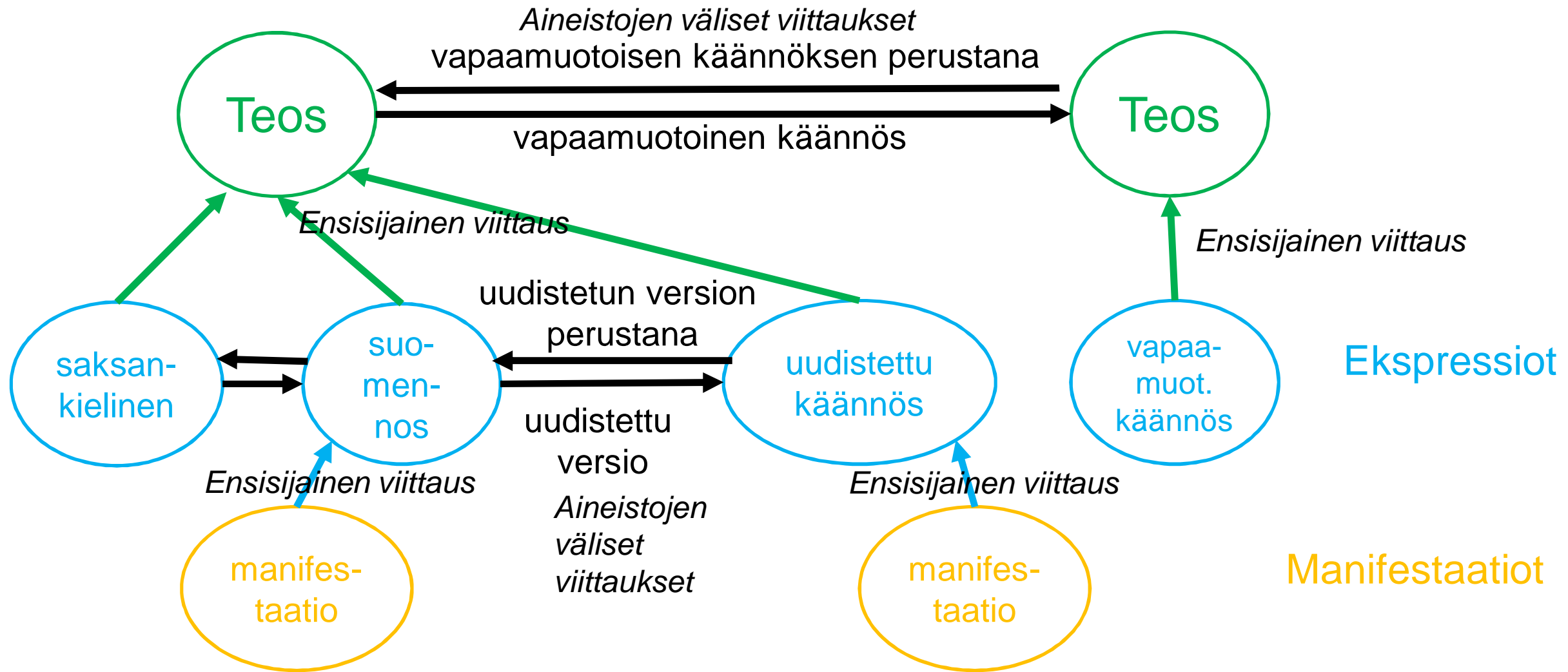
- Vaihtoehto 1: Teosviittaus sisältää yleensä koosteen sisältämän (järjestyksessä) 1. teoksen nimekkeen
- Vaihtoehto 2: Voidaan myös viitata itse koosteen teokseen, jolloin käytetään vakiintunutta kokoavaa nimekettä
- Ks. RDA:n luvut 6.27.1.2 ja 6.2.2.10
- Esimerkki jäljempänä...

Esimerkkinä uudistettu painos/versio

- RDA:ssa käytetään painos-termin sijaan termiä versio, kun kyseessä on **sisällöllisesti uudistettu** versio.
- Miten viitataan teokseen/ekspressioon, kun aineistosta ilmestyy uudistettu versio?
 - Selvitettävä ensin,
 - onko muutos sen verran pieni, että versio on vain uusi ekspressio, vai
 - muuttaako uusi versio niin paljon sisältöä, että kyseessä on uusi teos?

Uusi ekspressio

Uusi teos

Alkuperäinen suomennos:

100 1_ \$a Luther, Martti, \$d 1483-1546, \$e kirjoittaja.

240 10 \$a Geistlicher Brodtkorb , \$l suomi \$s (Dannholm)

*Viittaus teokseen ja ekspressioon
(ensisijainen viittaus)*

245 10 \$a Tohtori Martti Luteeruksen hengellinen aarre-aitta / \$c suom. F. O. D:m.

246 30 \$a Hengellinen aarreaitta.

700 1_ \$i Uudistettu versio: \$a Luther, Martti, \$d 1483-1546, \$e kirjoittaja. \$t Geistlicher Brodtkorb, \$l suomi \$s (Palmanto)

*Viittaus uudistettuun versioon (ekspressioon)
(aineistojen välinen viittaus)*

Uusi ekspressio eli uudistettu versio (teos pysyy samana):

100 1_ \$a Luther, Martti, \$d 1483-1546, \$e kirjoittaja.

240 10 \$a Geistlicher Brodtkorb, \$l suomi \$s (Palmanto)

*Viittaus teokseen ja ekspressioon
(ensisijainen viittaus)*

245 10 \$a Hengellinen aarreaitta / |c Martti Luther ; suomennos: F. O. D:m ; kielellinen uudistus:
Mirja Palmanto.

250 __ \$a Kielellisesti uudistettu laitos.

700 1_ \$i Uudistetun version perustana: \$a Luther, Martti, \$d 1483-1546, \$e kirjoittaja. \$t
Geistlicher Brodtkorb, \$l suomi \$s (Dannholm).

*Viittaus alkuperäiseen
suomennokseen (ekspressioon)
(aineistojen välinen viittaus)*

Uusi teos eli vapaamuotoinen käännös:

100 1_ \$a Helanen-Ahtola, Merja, \$e kirjoittaja.

245 10 \$a Vierailta vesillä / \$c Merja Helanen-Ahtola.

700 1_ \$i Vapaamuotoisen käännöksen perustana: \$a Ponti, James, \$e kirjoittaja.

\$t On stranger tides.

Viittaus teokseen

(ensisijainen viittaus)

Viittaus alkuperäiseen teokseen

(aineistojen välinen viittaus)

Alkuperäinen teos:

100 1_ \$a Ponti, James, \$e kirjoittaja.

245 10 \$a On stranger tides / \$c James Ponti.

700 1_ \$i Vapaamuotoinen käännös: \$a Helanen-Ahtola, Merja,

\$e kirjoittaja. \$t Vierailta vesillä.

Viittaus teokseen

(ensisijainen viittaus)

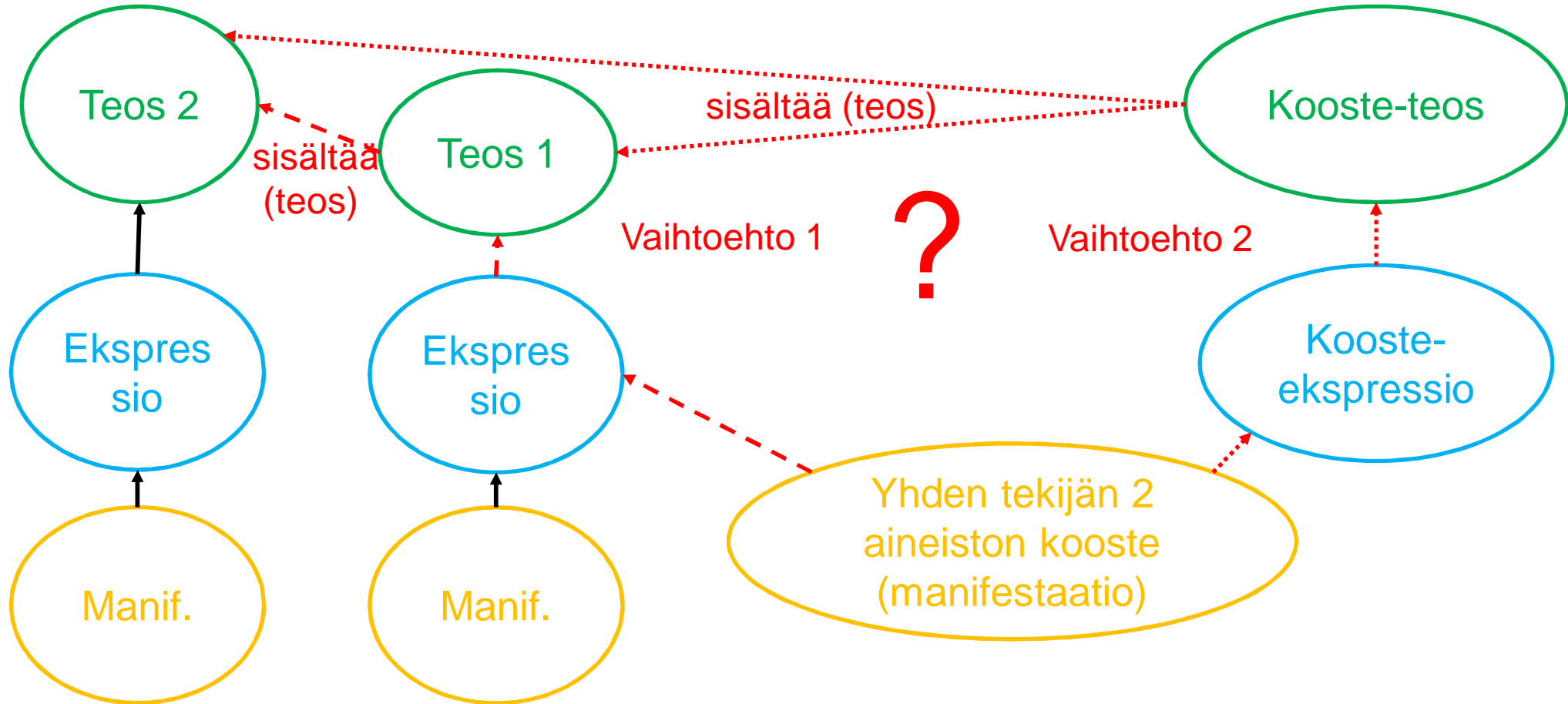
Viittaus uuteen teokseen

(aineistojen välinen viittaus)

Esimerkkinä kooste yhden tekijän teoksista

Viittaus koosteen sisältämään 1. teokseen/ekspressioon

Viittaus koosteen teokseen/ekspressioon

Teos/ekspressio-viittaus yksittäisessä aineistossa:

100 1_ \$a Scarry, Richard \$e kirjoittaja, \$e taiteilija

240 10 \$a Cars and trucks and things that go, \$l suomi

245 10 \$a Iloinen autokirja / \$c Richard Scarry ; suomentanut Raija Mattila.

Viittaus teokseen ja ekspressioon
(ensisijainen viittaus)

Koosteen teos/ekspressio-viittaus (vaihtoehto 1):

100 1_ \$a Scarry, Richard \$e kirjoittaja, \$e taiteilija

240 10 \$a Cars and trucks and things that go, \$l suomi

245 10 \$a Iloinen autokirja / \$c Richard Scarry ; suomentanut Raija Mattila. Iloinen ilmakirja /
Richard Scarry ; suomentanut Kaarina Helakisa.

500 __ \$a Kääntökirja.

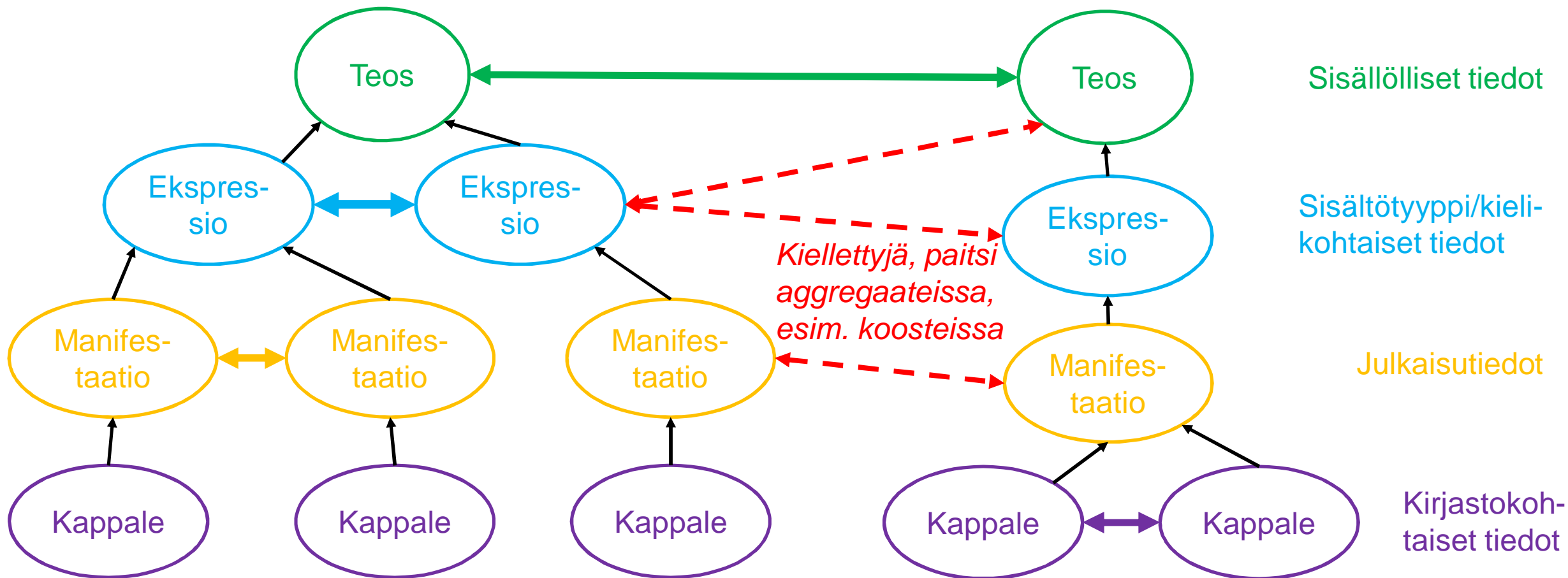
700 12 \$i sisältää (teos): \$a Scarry, Richard, \$e kirjoittaja, \$e taiteilija. \$t Great big air book, \$l
suomi

Viittaus koosteen sisältämään toiseen teokseen/ekspressioon
(aineistojen välinen viittaus)

Koosteen teos/ekspressio-viittaus (vaihtoehto 2):

- 100 1_ \$a Scarry, Richard \$e kirjoittaja, \$e taiteilija
243 10 \$a Teokset. Valikoima, \$l suomi
- Teos/ekspressio-viittaus (sisältää vakiintuneen kokoavan nimekkeen) (ensisijainen viittaus)*
- 245 10 \$a Iloinen autokirja / \$c Richard Scarry ; suomentanut Raija Mattila. Iloinen ilmakirja / Richard Scarry ; suomentanut Kaarina Helakisa.
- 500 __ \$a Kääntökirja.
- 700 12 \$i sisältää (teos): \$a Scarry, Richard, \$e kirjoittaja, \$e taiteilija. \$t Cars and trucks and things that go, \$l suomi
- 700 12 \$i sisältää (teos): \$a Scarry, Richard, \$e kirjoittaja, \$e taiteilija. \$t Great big air book, \$l suomi
- Viittaukset koosteen sisältämiin teoksiin/ekspressioihin (aineistojen väliset viittaukset)*

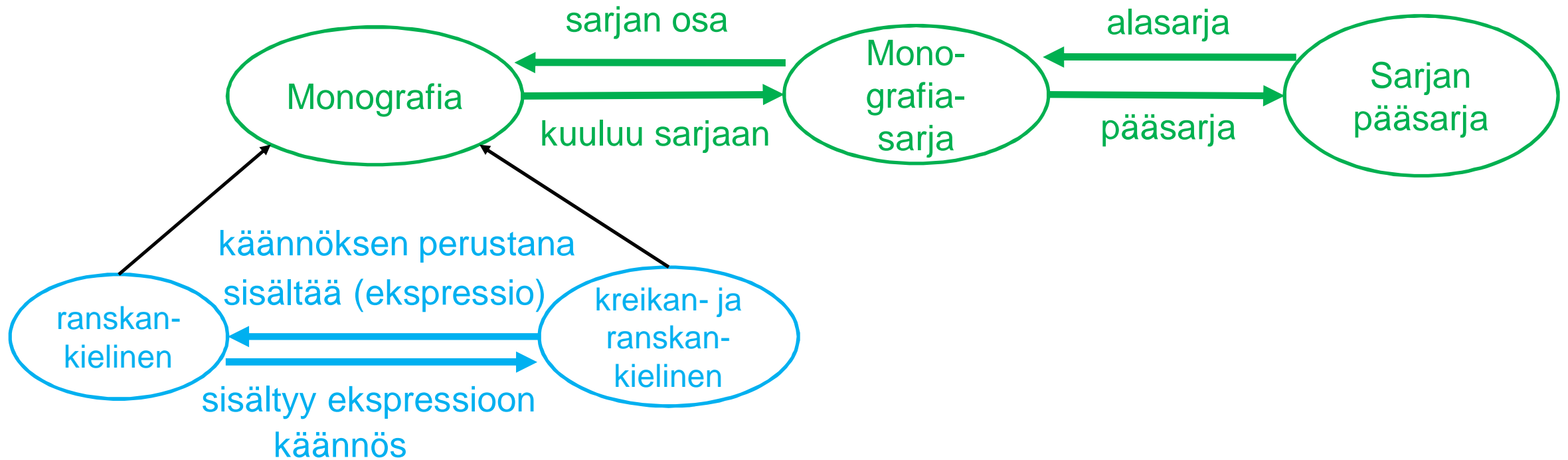
Aineistojen väliset viittaukset (värilliset nuolet)

Aineistojen väliset viittaukset RDA:ssa ja MARC 21:ssä

- RDA:n luvut 24-28 ja liite J ohjeistavat näiden viittausten tekoa
- Pakollisiksi linjatut viittaukset:
 - teosten väliset viittaukset: kaikki sarja-aineiston viittaukset ja joidenkin koosteiden kokonaisuus-osa-viittaukset (linjaus kohtaan 25.1)
 - ekspressioiden väliset viittaukset: kaikki sarja-aineiston viittaukset ja joidenkin koosteiden kokonaisuus-osa-viittaukset (linjaus kohtaan 26.1)
 - manifestaatioiden väliset viittaukset: jäljenteiden välinen viittaus (linjaus kohtaan 27.1)

Teosten ja ekspressioiden osa-kokonaisuus-viittaukset

Pääsarja:

130 0_ \$a Collection des universites de France.

245 10 \$a Collection des universites de France.

762 0_ \$t Collection des universites de France. \$p Serie grecque.

Viittaus alasarjaan

Monografiasarja (alasarja):

130 0_ \$a Collection des universites de France. \$p Serie grecque.

245 10 \$t Collection des universites de France. \$p Serie grecque.

760 0_ \$t *Collection des universites de France*

Viittaus pääsarjaan

Ei viittausta monografiaan

Monografia:

100 00 \$a Caecilius, \$c Calactinus.

240 10 \$a Fragments et témoignages, \$l ranska

245 10 \$a Fragments et témoignages / \$c Caecilius de Calè-Actè ; texte établi, traduit et annoté par Frédérique Woerther.

830 _0 \$a *Collection des universités de France.*

830 _0 \$a *Collection des universites de France. \$p Serie grecque ; \$v v. 518.*

*Viittaukset
monografiasarjaan
ja sen pääsarjaan*

Monografian ranskankielinen ekspressio:

100 00 \$a Caecilius, \$c Calactinus.

240 10 \$a Fragments et témoignages, \$l ranska

245 10 \$a Fragments et témoignages / \$c Caecilius de Calè-Actè

700 02 \$i sisältyy ekspressioon: \$a Caecilius, \$c Calactinus. \$t Fragments et témoignages, \$l kreikka

Viittaus kreikan- ja ranskankieliseen ekspressioon

767 0_ \$a Caecilius, \$c Calactinus. \$t Fragments et témoignages, \$l kreikka

Viittaus käännökseen

Monografian kreikan- ja ranskankielinen ekspressio:

100 00 \$a Caecilius, \$c Calactinus.

240 10 \$a Fragments et témoignages, \$l kreikka

245 10 \$a Fragments et témoignages / \$c Caecilius de Calè-Actè

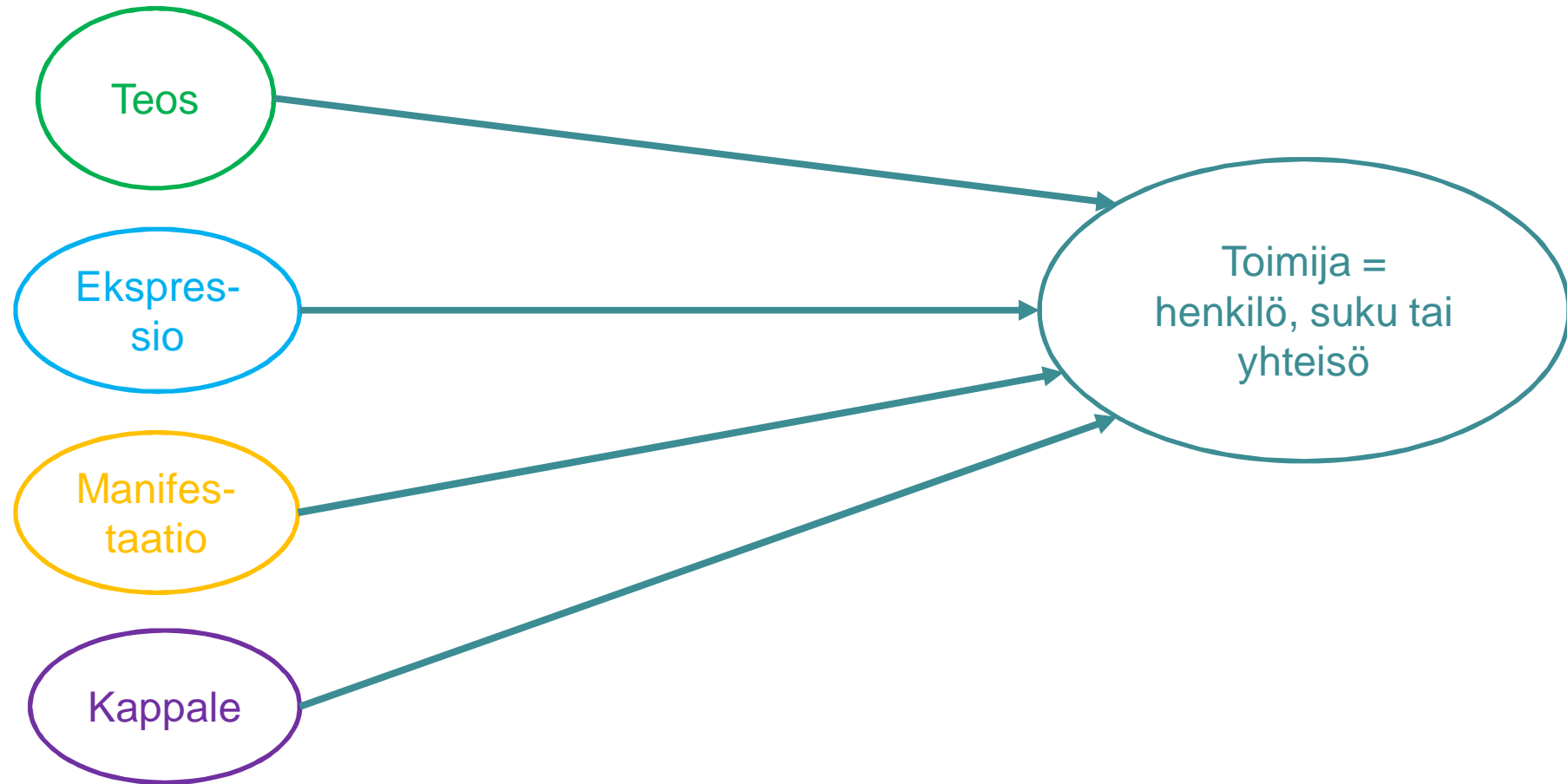
700 02 \$i sisältää (ekspressio): \$a Caecilius, \$c Calactinus. \$t Fragments et témoignages, \$l ranska

Viittaus ranskankieliseen ekspression

767 0_ \$a Caecilius, \$c Calactinus. \$t Fragments et témoignages, \$l ranska

Viittaus käännöksen perustaan

Aineiston ja toimijoiden väliset viittaukset

Aineiston ja toimijoiden väliset viittaukset (RDA ja MARC 21)

- RDA-luvuissa 18-22 ja liitteessä i ohjeita aineistojen ja toimijoiden välisiin viittauksiin, mm. teoksen tekijyyden määrittelyyn
- Tässä ei käsitellä vastuullisuustietoja (kentässä 245c), jotka jäljennetään (transcribe) aineistosta, vaan aineistoihin linkitettäviä toimijoita
- Teoksen tekijöihin viitataan MARC 21:ssä tekijän auktorisoidulla hakutiedolla, jota käytetään myös teoksen auktorisoidun hakutiedon muodostamisessa:
 - Ohjeet teoksen auktorisoidun hakutiedon muodostamiseen RDA-luvussa 6.27.1 liittyvät 100-kentän sisällön määrittämiseen
 - Ohjeet teoksen tekijän määrittelyyn RDA-luvussa 19.2 liittyvät kenttiin 100, 700 ja 710

Pakolliset viittaukset aineistosta toimijoihin

- Pakolliset viittaukset:
 - RDA 19.2: teoksesta teoksen tekijään (creator)
 - RDA 19.3: teoksesta teokseen liittyvään muuhun toimijaan
 - jos tämän toimijan auktorisoitua hakutietoa on käytetty muodostettaessa teoksen auktorisoitua hakutietoa (eli toimijalla on vaikutusta teoksen sisältöön)
 - RDA 20.2 linjaus: ekspressiosta ekspression tekijään, jos ekspression tekijä on toimittaja, sovittaja, kääntäjä tai sanoittaja, tai kuvateoksen kuvittaja
 - RDA 19.1.2:
 - Jos aineisto on useampia teoksia sisältävä aggregaatti (esim. artikkelikooste), merkitään kuvailuun jokaisen teoksen tekijät.

Linjauksia pakollisiin toimijaviittauksiin

- Helpotuksia viittausten merkitsemiseen:
 - kohtaan 19.1.2 eli koosteiden sisältämien teosten tekijöiden merkitsemiseen (linjaus julkaistaan elokuun 2016 päivityksessä)
 - kohtaan 19.2 eli kaikkien tekijöiden merkitsemisestä voidaan poiketa kuvailevan yhteisön harkinnan mukaan
 - kohtaan 19.3. eli merkitään teokseen liittyvät muut toimijat tapauskohtaisesti

Esimerkkeinä yhteistyönä tehdyt teokset ja usean tekijän teoksia sisältävät koosteet

- Yhteistyönä tehdyn teoksen ja koosteen erot:
 - Aineiston luonteella on vaikutus teoksen auktorisoituun hakutietoon ja 100/110-kenttien sisältöön:
 - Yhteistyöteoksessa sisällytetään teoksen auktorisoituun hakutietoon teoksen tekijän auktorisoitu hakutieto eli tehdään tekijäviittaus 1XX-kenttään (RDA 6.27.1.3)
 - Koosteessa teoksen auktorisoitu hakutieto muodostetaan teoksen nimekkeestä, eikä siihen sisällytetä viittausta tekijään eikä siis 1XX-kenttää (RDA 6.27.1.4)
 - RDA:n tekijäviittausten kannalta ei ole merkitystä, onko tekijään viitattu 1XX- vai 7XX-kentässä
 - Kentissä olevat tekijäviittaukset ovat tasa-arvoisia

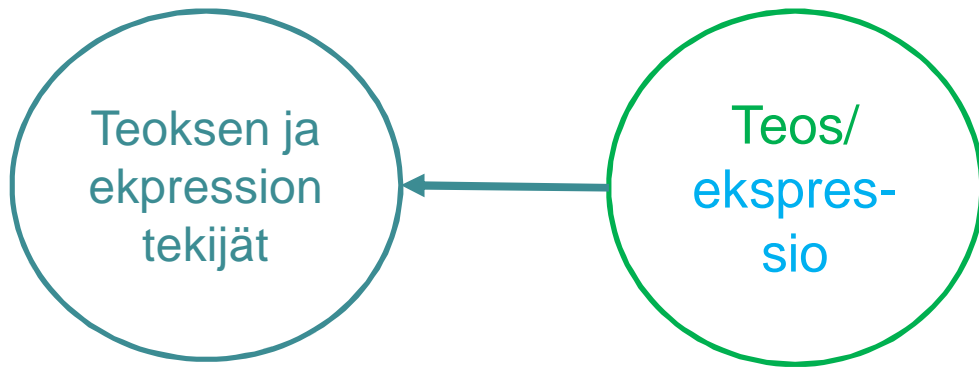
Esimerkkeinä yhteistyönä tehdyt teokset ja usean tekijän teoksia sisältävät koosteet (2)

- Yhteistyönä tehdyn teoksen tunnuspiirteet: (linjaus kohdassa 6.27.1.3, julkaistaan elokuun päivityksen myötä)
 - Aineistossa ei ole selkeästi ilmaistu, kuka tekijöistä on päävastuussa.
 - Aineisto ei koostu erillisistä teoksista, joilla on omat tekijänsä.
 - Esimerkkejä jäljempänä...

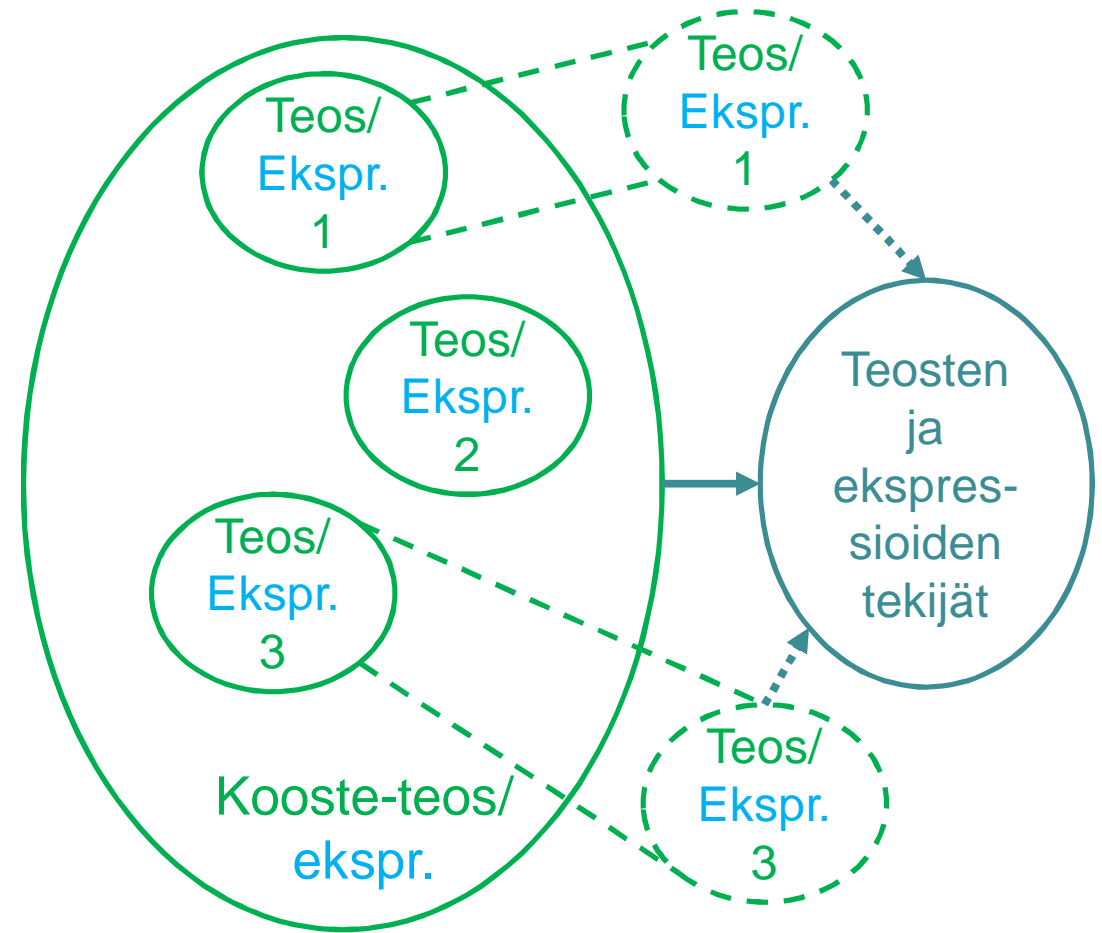
Esimerkkeinä yhteistyönä tehdyt teokset ja usean tekijän teoksia sisältävät koosteet (2)

- Koosteen tunnuspiirteet: (linjaus kohdassa 6.27.1.4, julkaistaan elokuun päivityksen myötä)
 - Aineistossa on ilmaistu, kuka on tehnyt minkäkin osan teoksesta
 - Aineistossa on usein mainittu kokoaja/toimittaja
 - Tekijöinä on mainittu henkilöitä, jotka eivät ole voineet tehdä teosta yhteistyössä, esim. elinajan perusteella
 - Esimerkkejä jäljempänä...
- Epävarmoissa tapauksissa aineiston katsotaan olevan kooste, ei yhteistyössä tehty teos.

Yhteistyössä tehty aineisto

Kooste

1. esimerkki yhteistyössä tehdystä aineistosta

Ote kannesta

Leo Puurunen (toim.)

Mäntylähti - Kivistö

kyläkirja

Ote nimiösivulta

Mäntylahti - Kivistö

kyläkirja

Ote
nimiösivun
kääntöpuolelta

KIRJAN TOIMITTAJA: Leo Puurunen

TAITTO: Seija Karhunen

KANNET, TAKAKANNEN KUVA, KIRJAN LAYOUT: Jenny Markkula

TYÖRYHMÄ:

Pekka Eno

Kari Huttunen

Liisa Huttunen

Pentti Kolehmainen

Mika Koskinen

Niilo Markkula

Jouni Määttä

Antti Ollikainen

Liisa Pajuvuori

Margit Puustinen

Paavo Puustinen

Heikki Riikonen

Minna Riikonen

Pentti Ruotsalainen

SISÄLLYSLUETTELO

Käytettyjä lyhenteitä:	9
Lukijalle	11

I HISTORIAA	17
1. Muinaisjäännösten inventointiluettelo	20
2. Asutushistoriaa	20
3. Isonvihan aika Lapinlahdella (Taavetti Sonninen)	23
4. Sotilastorppia Kivistöllä	24
5. Habermanin maakirja Pien-Savosta 1620-luvulta	27
6. Wanhat kartat Iisalmen pitäjistä 1755-57	29
7. Suomen sota 1808 - 09 Lapinlahdella (Taavetti Sonninen)	30
8. Siirtolaisten asutustilat sodan jälkeen	33
9. Tulipaloja Kivistön kylällä 1889-1943	34
10. Trulleja Kivistöllä	46
11. Asekätkö Tikankoskella	47
12. Sankarivainajat Mäntylahden koulupiiristä 1939-44	48

14. KIVELÄ

Antti Ollikainen (s. 1952)

Heikki Ollikainen siirsi 1890-luvun lopulla talon puolikkaan silloisesta Kiviniemen tilasta nykyiselle Kivelän paikalle – lähelle Sonnilan taloa. Nuorempi Heikki tuli isännäksi 1915 avioituttuaan Ida Kuosmasen kanssa. Heille syntyi v. 1917 esikoisena Viljo-poika. Tytär Edith syntyi v. 1919, Veikko Henrik 1924, Janne 1926, Lauri Petter (Pekka) 1930 ja Veli Olavi 1934. Edith asettui avioituttuaan Emil Ruotsalaisen kanssa Pajujärvelle, josta ostivat maatilan. Veikko avioitui Hilja

Tekijäviittaukset yhteistyössä tehdyn aineiston kuvailussa

Tekijäviittaus 1. kirjoittajasta

100 1_ \$a Eno, Pekka, \$e kirjoittaja. (myös osa teosviittausta 100+245)

245 10 \$a Mäntylahti - Kivistö : \$b kyläkirja / \$c kirjan toimittaja: Leo Puurunen ; työryhmä: Pekka Eno, Kari Huttunen, Liisa Kari, Pentti Kolehmainen, Mika Koskinen, Niilo Markkula, Jouni Määttä, Antti Ollikainen, Liisa Pajuvuori, Margit Puustinen, Paavo Puustinen, Heikki Riikonen, Minna Riikonen, Pentti Ruotsalainen.

500 __ \$a Työryhmän jäsenet myös kirjoittajia.

700 1_ \$a Puurunen, Leo, \$e toimittaja.

700 1_ \$a Huttunen, Kari, \$e kirjoittaja.

...

700 1_ \$a Ruotsalainen, Pentti, |e kirjoittaja.

*Viittaukset kaikkiin
teoksen ja ekspression tekijöihin*

2. esimerkki yhteistyössä tehdystä aineistosta

Ote kannesta

LÄÄKETIETEEN TERMIT

L

6.PAINOS

DUODECIM

KANSALLISKIRJASTO

Ote nimiösivulta

Lääketieteen termit

Duodecimin selittävä suursanakirja

Ote
nimiösivun
kääntöpuolelta

Toimituskunta: eturivissä Sari Maamies, Hannele Pirttimaa, Suvi Laukkanen, Riina Klemettinen, Hannu Sariola ja Marianne Jansson, takarivissä Veijo Saano, Anssi Sovijärvi, Tero Kivelä, Lauri Saarela ja Lyly Teppo. Kuvasta puuttuu Kimmo Kontula.
Kuva: Heidi-Hanna Karhu.

6. painos 2016
© Kustannus Oy Duodecim
PL 874, 00101 Helsinki
www.duodecim.fi

978-951-656-295-0 (Koko laitos)
978-951-656-671-2 (Lääketieteen termit)
978-951-656-672-9 (Lääketieteen termit - Sanastot: latina, englanti, ruotsi)

Kansi: Ilona Ilottu/ Dog Design Oy
Taitto: Anne Syrjälä
Kustannustoimittaja: Hannele Pirttimaa

Bookwell Oy
Porvoo 2016

Ote nimiösivun
jälkeiseltä sivulta

TOIMITUS

Veijo Saano, päätoimittaja, 6. painos

Juhani Kellosalo, päätoimittaja, 6. painos; toimittaja, 5. painos

Walter Nienstedt, päätoimittaja, 1., 2., 3., 4. ja 5. painos

Suvi Laukkanen, toimittaja, 6. painos

Hannele Pirttimaa, toimitussihteeri, 4., 5. ja 6. painos

Ulla Salmi, toimitussihteeri, 2. ja 3. painos

Minna Pernaa, toimitussihteeri, 2. painos

Eija Rautiainen, toimitussihteeri, 1. painos

TOIMITUSKUNTA

1. painos

Reijo Norio, puheenjohtaja

Risto Haarala

Esko Koivusalo

Mikko Niemi

Kari Raivio

Lyly Teppo

Mikko Vienonen

6. painos

Tero Kivelä, puheenjohtaja

Marianne Jansson

Riina Klemettinen

Kimmo Kontula

Suvi Laukkanen

Sari Maamies

Lauri Saarela

Hannu Sariola

Anssi Sovijärvi

Lyly Teppo

Tom Pettersson, ruotsinkieliset termit

Tekijäviittaukset yhteistyössä tehdyn aineiston kuvailussa

Tekijäviittaus 1. kokoajasta

100 1_ \$a Kivelä, Tero, \$d 1960- \$e kokoaja, \$e toimittaja *(myös osa teosviittausta 100+245)*

245 10 \$a Lääketieteen termit : \$b Duodecimien selittävä suursanakirja / \$c toimitus: Veijo Saano, päätoimittaja, Juhani Kellosalo, päätoimittaja, Suvi Laukkanen, toimittaja, Hannele Pirttimaa, toimitussihteeri ; toimituskunta: Tero Kivelä, Marianne Jansson, Riina Klemettinen, Kimmo Kontula, Suvi Laukkanen, Sari Maamies, Lauri Saarela, Hannu Sariola, Anssi Sovijärvi, Lyly Teppo ; Tom Pettersson, ruotsinkieliset termit.

700 1_ \$a Saano, Veijo, \$d 1953- \$e toimittaja.

700 1_ \$a Kellosalo, Juhani, \$d 1951- \$e toimittaja.

...

700 1_ \$a Teppo, Lyly, \$d 1938- \$e kokoaja, \$e toimittaja.

700 1_ \$a Pettersson, Tom, \$e kääntäjä.

*Viittaukset kaikkiin
teoksen ja ekspression
tekijöihin*

3. Esimerkki yhteistyössä tehdystä teoksesta (tekijänä yhteisö)

Ote kannesta

SYÖDÄÄN YHDESSÄ

-ruokasuositukset lapsiperheille

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Valokuvat: Atte Grönroos, Ilari Kohtamäki, Arja Lyytikäinen, Shutterstock
Ruoat: Tommi Hirvonen (Miele oy:n koekeittiö), Heli Kuusipalo, Tiina Kuoppala

Graafinen suunnittelu ja taitto: Tiina Kuoppala
Piirroukset: Harri Oksanen
Kannen piirros: Harri Oksanen

ISBN: 978-952-302-598-1 (painettu)
ISBN: 978-952-302-599-8 (verkko)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-599-8>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere 2016

KIDE 26

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Ote
nimiösivun
kääntöpuolelta

SISÄLLYS

Ote sisällysluettelosta

TYÖRYHMÄ JA KIITOKSET	5
JOHDANTO	7
1. RUOKA OSANA ELÄMÄNTAPAA	10
1.1 Syödään yhdessä	11
1.2 Hyvinvointioppiminen lapsena	12
1.3 Monikulttuurisuus	14
2. KOKO PERHEEN TERVEYTTÄ EDISTÄVÄ SYÖMINEN	16
2.1 Ateriarytmi säännölliseksi	18
2.2 Terveyttä edistävä syöminen	19
2.3 Koko perheen ruokavalinnat ruokaryhmittäin	21
2.4 Ruoan turvallisuus	37
3. RUOKA ENNEN RASKAUTTA JA RASKAUSAIKANA	42
3.1 Perheen elintavat ennen raskautta	44
3.2 Riittävästi ravintoaineita äidin hyvinvointiin ja sikiön kasvuun ja kehittymiseen	45
3.3 Folaatin saanti ruuasta ja foolihappolisän käyttösuositus raskautta suunnitteleville ja raskausajalle	48
3.4 Raskausajan erityistilanteet	51
4. IMETYSAJAN RUOKA	56
4.1 Ruuan vaikutus äidin hyvinvointiin ja rintamaidon koostumukseen	58
4.2 Terveellinen ruokailu vauva-arjessa	58
5. IMEVÄISIKÄISEN RUOKA: IMETYKSESTÄ PERHEEN RUOKAILUUN	62
5.1 Imetys	64
5.2 Äidinmaidonkorvike ja muut juomat	67
5.3 Kiinteiden ruokien aloittaminen	68

TYÖRYHMÄ JA KIITOKSET

SYÖDÄÄN YHDESSÄ -ruokasuositukset lapsiperheille korvaa sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2004 antaman Lapsi, perhe ja ruoka -kirjan suositukset. Uudet suositukset on laatinut asiantuntijatyöryhmä, jonka nimesi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen pääjohtaja. Työryhmä on työskennellyt kevästä 2012 loppuvuoteen 2015. Työryhmä on kuullut ja konsultoinut lukuisia asiantuntijoita työnsä eri vaiheissa useista erityiskysymyksistä (mm. raskauden ajan erityistilanteet ja folaattisuositus, imetys ja kiinteiden ruokien aloitus, lasten ruoka-allergiat ja rautatilanne, ruoan turvallisuus ja urheilevan lapsen ravitsemus). Työn ovat rahoittaneet Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja sosiaali- ja terveysministeriö.

Suosituksen tekstiluonnosta on käsitelty sen eri vaiheissa Valtion ravitsemusneuvottelukunnassa (VRN). Neuvottelukunta hyväksyi 17.8.2015 luonnoksen kaikille avoimeen kommentointiin, joka toteutettiin syyskuussa 2015. Luonnoksesta saatiin 110 kommenttia, jotka VRN käsitteli ennen suosituksen hyväksymistä julkaistavaksi 8.10.2015.

Kiitämme kaikkia työhön osallistuneita suuren työpanoksen ja asiantuntijuuden antamisesta suositusten laatimiseen.

Ote nimiösivun
jälkeiseltä sivulta

ASiantuntijatyöryhmä

Suvi Virtanen, puheenjohtaja, THL, Tampereen yliopisto
Maijaliisa Erkkola, Helsingin yliopisto
Tuovi Hakulinen, THL
Tarja Heikkinen, Helsingin kaupunki
Eija Hukka, THL
Erika Isolauri, Turun yliopisto
(työryhmän jäsenenä vuosina 2012–14)
Marja Kalavainen, Kuopion yliopistollinen sairaala
Raija Kara, Valtion ravitsemusneuvottelukunta (2012–14)
Pertti Koivisto, Elintarviketurvallisuusvirasto Evira

Kati Kuisma, Suomen Sydänliitto ry
Kirstimaria Kuronen, THL
Heli Kuusipalo, THL, sihteeri vuosina 2014–15
Hanna Lagström, Turun yliopisto
Arja Lyytikäinen, Evira, Valtion ravitsemusneuvottelukunta
Sari Niinistö, THL, sihteeri vuosina 2012–14
Jarmo Salo, THL
Sirpa Sarlio-Lähteenkorva, Sosiaali- ja terveysministeriö
Ursula Schwab, Itä-Suomen yliopisto

Valtion ravitsemusneuvottelukunta

Erkki Vartiainen, puheenjohtaja, THL
Mikael Fogelholm, Helsingin yliopisto
Minna Huttunen, Maa- ja metsätalousministeriö
Piia Jallinoja, Kuluttajatutkimuskeskus
Sirpa Kurppa, Luonnonvarakeskus LUKE
Marjaana Lahti-Koski, Suomen Sydänliitto ry
Jaana Laitinen, Työterveyslaitos
Marjaana Manninen, Opetushallitus

Marjo Misikangas, Elintarviketurvallisuusvirasto Evira
Annika Nurttila, Elintarviketurvallisuusvirasto Evira
Sirpa Sarlio-Lähteenkorva, Sosiaali- ja terveysministeriö
Ursula Schwab, Itä-Suomen yliopisto
Elina Särmälä, Kuntaruokailun asiantuntijat ry
Tommi Vasankari, UKK-instituutti
Suvi Virtanen, THL, Tampereen yliopisto

Työryhmän ulkopuoliset asiantuntijat

Georg Alfthan, THL
Katja Koskinen, Helsingin yliopistollinen sairaala
Reetta Kälviäinen, Kuopion yliopistollinen sairaala
Kirsi Laitinen, Turun yliopisto
Heli Malm, Helsingin yliopistollinen sairaala
Mika Mäkelä, Helsingin yliopisto
Harri Niinikoski, Turun yliopisto
Anna Ojala, Tampereen yliopisto ja UKK-instituutti
Anne-Maria Pajari, Helsingin yliopisto

Annukka Ritvanen, THL
Reina Roivainen, Helsingin yliopistollinen sairaala
Vedran Stefanovic, Helsingin yliopistollinen sairaala
Outi Vaarala, THL
Useita tuoteturvallisuus- ja hygienia-asiantuntijoita
elintarviketurvallisuusvirasto Evirasta,
Tullin laboratorion ja
Luonnonvarakeskuksesta

Tekijäviittaus yhteistyössä tehdyn aineiston kuvailussa (tekijänä yhteisö)

*Tekijäviittauksessa ei ole käytetty 110-kenttää
eli yhteisötekijää ei ole sisällyttää teoksen auktorisoituun
hakutietoon, sillä sisällöstä vastaavalla työryhmällä ei ole virallista nimeä.*

245 00 \$a Syödään yhdessä : \$b ruokasuositukset lapsiperheille / \$c laatinut
asiantuntijatyöryhmä, jonka nimesi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen pääjohtaja.

710 2_ \$a Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, \$e julkaisija. Viittaus teoksen yhteisötekijään

1. esimerkki koosteesta

(usean tekijän teoksia sisältämä kooste)

Ote kannesta

Ote nimiösivulta

**VÄHEMMÄN
LIHAA
KOHTI KESTÄVÄÄ
RUOKAKULTTUURIA**

TOIMITTANUT
HANNA MATTILA

Ote
nimiösivun
kääntöpuolelta

Copyright © 2016 Tekijät & Gaudeamus
Helsinki University Press

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

Kansi: Heikki Rönkkö

KL: 59.34, 67.7 • UDK: 613, 663/664

ISBN 978-952-495-388-7

Painopaikka: Printon Trükikoda, Tallinna 2016

Ote sisällysluettelosta

SISÄLLYS

Hanna Mattila

JOHDANTO: RUOKAVALION MERKITYS ELÄMÄSSÄMME7

Johanna Mäkelä & Mari Niva

1. LIHA SUOMALAISESSA RUOKAKULTTUURISSA16

Marja-Leena Ovaskainen

2. LIHANKULUTUS NUMERONA 36

Juha-Matti Katajajuuri & Hannele Pulkkinen

3. LIHA JA YMPÄRISTÖ..... 50

Mikael Fogelholm

4. LIHA JA TERVEYS 77

Ote yhdestä
artikkelista

5

LIHANKULUTUKSEN MERKITYS SUOMEN MAATALOUELLE

Heikki Lehtonen

5.1 SUOMEN LIHANKULUTUS EU-VERTAILUSSA

Aikaisemmissa luvuissa käsiteltyyn lihankulutuksen kasvuun on muitakin syitä kuin yleinen varallisuuden karttuminen. Ensinnäkin EU-jäsenyys alensi lihan kuluttajahintoja. Yhtä-

Tekijäviittaukset koosteen kuvailussa

245 00 \$a Vähemmän lihaa : \$b kohti kestäväää ruokakulttuuria / \$c toimittanut Hanna Mattila ; [Artikkelien] kirjoittajat: Mikael Fogelholm, Anu Hopia, Juha-Matti Katajajuuri, Hannele Kulanko, Heikki Lehtonen, Outi Luukkonen, Hanna Mattila, Johanna Mäkelä, Mari Niva, Marja-Leena Ovaskainen, Pasi Pohjolainen, Hannele Pulkkinen, Helmi Risku-Norja, Petri Tapio.

700 1_ \$a Mattila, Hanna, |e toimittaja, |e kirjoittaja.

700 1_ \$a Fogelholm, Mikael, |d 1959- |e kirjoittaja.

...

700 1_ \$a Tapio, Petri, |d 1967- |e kirjoittaja.

*Viittaukset kaikkiin
koosteen sisältämien
teosten tekijöihin*

2. esimerkki koosteesta

Ote kannesta

Hetkiä Hämeenlinnassa

Ote nimiösivulta

Hetkiä Hämeenlinnassa

Motto:

*”Niin meistä yhdessä tulee toisillemme enemmän
kuin me yksin olisimme. Pidetään huolta puolin
ja toisin ja jaetaan ilo!”*

*Arja ja Matti Nurmisen kirjoituksesta
Arkea ja juhlaa näyttämön varjossa*

Hämeenlinnan keskikaupungin asukasyhdistys ry

2015

Ote
nimiösivun
kääntöpuolelta

© Hämeenlinnan keskikaupungin asukasyhdistys ry

Piirroskuvitus * Timo Mattelmäki

Taitto * Heikki Juutilainen, Auri-Julkaisut

Painopaikka * Vammalan Kirjapaino Oy

ISBN 978-952-93-5916-5

Hämeenlinna 2015

Ote sisällysluettelosta

Sisällys

Lukijalle	9
Lapsuuteni Kauriala <i>Liisi Tandefelt</i>	13
Linnankasarmien aikaa <i>Taru Jaakonkari</i>	20
Koulukatu 6 <i>Jarmo Sermilä</i>	26
Kolme kaupunkiani <i>Liisa Vartiainen</i>	29
Muistikuvia 1950-luvun Parolantien tiimoilta <i>Pertti Saloranta</i>	34
Niin oli silloin, kuinka on nyt... <i>Airi Salmi</i>	39

Ote yhdestä
artikkelista

Lapsuuteni Kauriala

Liisi Tandefelt

Näyttelijä

Vaikkei enää vuosikymmeniin olisi elänyt lapsuutensa maisemassa, kokee sen muuttumisen ja vähittäisen häviämisen kipeänä henkilökohtaisena loukkauksena, oli häviäminen sitten tapahtunut puskutraktorin avulla tai sellaisella runtelemisella, jota kutsutaan modernisoimiseksi. Siihen maisemaan ei omista tekijänoikeuksia, vaikka se muistissa ja sydämessä piirtyykin ikiomana ja ikuisesti eheänä maisemana.

Tekijäviittaukset koosteen kuvailussa

245 00 \$a Hetkiä Hämeenlinnassa / \$c piirroskuvitus: Timo Mattelmäki.

500 __ \$a Toimituskunta: Liisa Häyrynen, Kari-Pekka Nikkilä ja Riitta Viljakainen.

500 __ \$a Artikkelien kirjoittajat: Liisi Tandefelt ja 55 muuta.

700 1_ \$a Häyrynen, Liisa, \$e toimittaja.

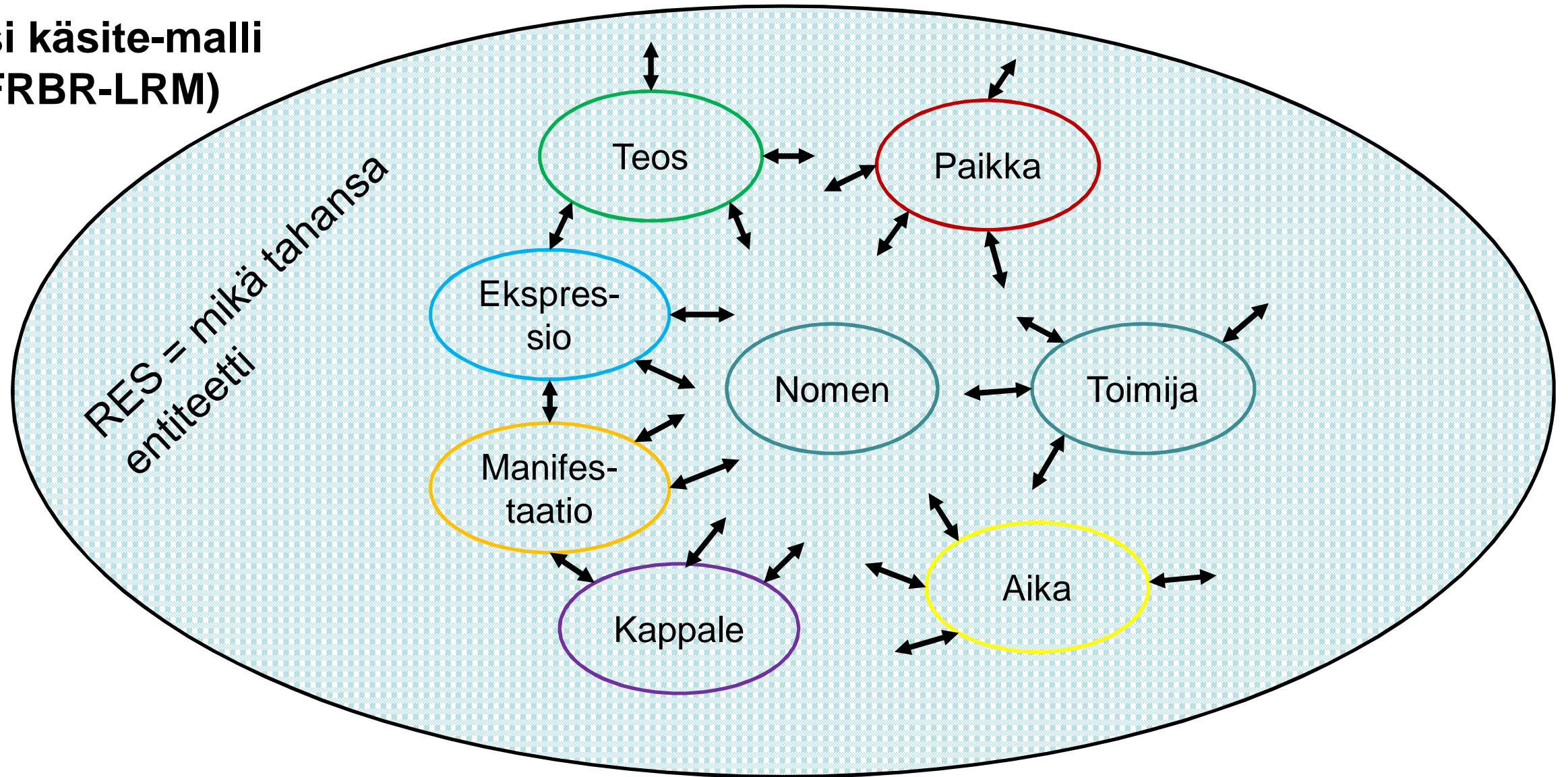
700 1_ \$a Nikkilä, Kari-Pekka, \$e toimittaja.

700 1_ \$a Viljakainen, Riitta, \$e toimittaja.

710 2_ \$a Hämeenlinnan keskikaupungin asukasyhdistys.

Viittaukset ekspressioiden tekijöihin ja teoksen yhteisötekijään, ei viittauksia teosten muihin tekijöihin

Uusi käsite-malli (FRBR-LRM)

Kiitos!

marja-liisa.seppala@helsinki.fi

Kuvailusääntöpalvelun osoite: kuvailusaannot-posti@helsinki.fi

Kuvailusääntöpalvelun sivut: <https://www.kiwi.fi/display/Kuvailusaantopalvelu>